

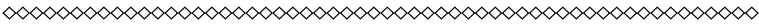
พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวง
อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่: การศึกษาเชิงคติชนวิทยา
The Self Transformation Ritual in Course of Life of The Lua Borluang
in Hot District of Chiang Mai: A study in Folklore Approach

รังสรรค์ จันดี๊ะ¹
Rangsarn Chanta

Received: September 26, 2019

Revised: March 11, 2020

Accepted: March 20, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิต ผ่านพิธีรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลฝ่ายเจ้า ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งยังเป็นชุมชนของสังคมกสิกรรมแบบโบราณ ที่อยู่บนโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติทางสายโลหิต ทั้งนี้โดยศึกษาผ่านแนวคิดและทฤษฎีคติชนวิทยาด้านการวิเคราะห์โครงสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางชนชั้นของกลุ่มชาติพันธุ์ และสามัญสำนึกในระบบจักรวาลวิทยาแบบดั้งเดิมนั้น คือแบบแผนของการต่อสู้แข่งขันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองของสังคมชนชั้น และการช่วงชิงอำนาจเชิงพื้นที่ทางสังคม กับพื้นที่ทางจิตวิญญาณ ระหว่างฝ่ายมเหสีในกลุ่มตระกูลของชนชั้นฝ่ายเจ้า กับฝ่ายชายาในกลุ่มตระกูลของชนชั้นสามัญชนธรรมดาของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะด้วยกันเอง เป็นการผลิตซ้ำการสร้างความหมายในเชิงอำนาจของฝ่ายชายาจากชนชั้นผู้มีอำนาจต่ำกว่า ที่ต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมกับฝ่ายมเหสี ที่แสดงผ่านพิธีกรรมการรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลฝ่ายเจ้า ในรูปของระบบสัญลักษณ์ อันเป็นภาพตัวแทนของระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ที่สะท้อนผ่านอำนาจและการต่อสู้ช่วงชิงคำอธิบายถึงสถานภาพทางชนชั้นของตนเอง โดยอาศัยการพลีกรรมสัตว์ใช้งานที่มีค่าในการเซ่นสังเวยวิญญาณบรรพบุรุษ เพื่อแลกกับการคุ้มครองปกป้องรักษาชีวิตของสมาชิกใหม่ที่เป็นชายคนแรกของครอบครัวของผู้มีอำนาจ การต่อรองกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติผ่านพิธีตัดเกิด อันหมายถึงตัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับพ่อเกิดแม่เกิดในชาติภพก่อน ก่อนที่จะเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติมาเกิดในชาติใหม่นี้ รวมถึงการสร้างขวัญกำลังใจเพื่อให้หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยการผลิตซ้ำกระบวนการต่อรอง ช่วงชิงความหมายและช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมแห่งชนชั้น เพื่อให้เกิดดุลแห่งอำนาจทางสังคมในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขสืบไป

¹ อาจารย์พิเศษสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (Special instructor of Humanities and Social Sciences Chiang Mai Rajabhat University) Email: rangsanchnt5@gmail.com

คำสำคัญ: พิธีกรรมการรับขวัญลูกชายคนแรก, พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิต, โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม, กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ

Abstract

This study aims to investigate the recovery ritual ceremony of the “Self Transformation”, via the ritual for welcoming the first son of the noble family or the ritual of invited protecting spirit to return the first child’s body of the Lua Borluang, an ancient ethnic group in Hot district, Chiang Mai province. The concepts and theories of folklore study and structural functionalism were used in the analysis of the structure of the social relations system and the role of ritual. Results of the study reveal that the ritual happening under the social class relationship structure of the ethnic group and common sense in the traditional cosmology system is the pattern of the negotiation of power. It is the competition for gaining social power and spiritual area between the principal wife who is in the ruling class and the minor wife who is an ordinary citizen of the Lua ethnic group. This competition is the reproduction of the meaning of power of the minor wife who comes from the lower class. It is performed through the ritual of welcoming the first son of the family. This represents the community relation system reflecting through power and competition. The ritual of invited protecting spirit to return the first child’s body which aim to protect the life of the first new man member of a powerful family relies on sacrificial animals that are valuable to sacrifice ancestral spirits in exchange for preserving the life of the new member. It is the negotiation with supernatural powers through the ceremony to show that the new born child has already changed his previous life into this new life. The ritual also encourages the parents that the child can recover from any illnesses. The reproduction of negotiation of power and competition between the social class is through this ritual to achieve the balance of social power for the peace of the community.

Keywords: The ritual of invited protecting spirit to return the first child’s body, Self Transformation, Social Structural of Blood Relationship, Lua ethnic group

บทนำ

มนุษย์มีระบบคิดและความเชื่อตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สังคม และข้อจำกัดในการเผชิญหน้าทางกายภาพบางประการ ทำให้มนุษย์เกิดจินตนาการถึงอำนาจทางนามธรรมบางอย่างที่เชื่อมโยงอยู่ระหว่างรอยต่อในแต่ละช่วงของชีวิต การเคลื่อนไหวของปัจเจกบุคคลที่เชื่อมโยงไปถึงรากฐานความสัมพันธ์ทางสายเลือดในครอบครัว และขยายความสัมพันธ์ออกไปสู่ชุมชนใน

หมู่บ้าน เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการคิดและจินตนาการดังกล่าว จนก่อให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหว ที่เป็นปฏิบัติการทางสังคมและกระบวนการสื่อสารด้วยภาษาหรือระบบสัญลักษณ์อื่น ๆ จนกลายเป็นระบบคุณค่าและความหมายทางสังคมอันสำคัญยิ่ง

ในฐานะของศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน การทำความเข้าใจในระบบระเบียบแบบแผนทางกระบวนการวิชีวิต เข้าใจในโครงสร้างในระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนหนึ่ง ๆ เข้าใจในความหลากหลายของกระบวนการคิดและวิถีปฏิบัติในระหว่างรอยต่อแต่ละช่วงของชีวิตของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์นั้น นับเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความจำเป็นมาก ในอันที่จะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติท่ามกลางความหลากหลายและสวยงามทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนท้องถิ่น

เราจะทำความเข้าใจ ให้คุณค่าและแปลความหมายของการเคลื่อนไหวที่รูปธรรมทางสังคมเหล่านั้น ผ่านคำอธิบายที่ถูกต้องได้อย่างไร การศึกษาผ่านระเบียบวิธีวิทยาทางคติชนวิทยา เป็นกระบวนการหนึ่งที่เริ่มจากกระบวนการทำความเข้าใจจากกรอบแนวคิดของศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน ผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ผ่านกระบวนการสื่อสารทำความเข้าใจกับคุณเคย และความพยายามที่จะนำไปสู่คำอธิบายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยอาศัยหลักวิธีคิด ทฤษฎีระเบียบวิธีวิทยาและกระบวนการขั้นตอนในการศึกษาทางสาขาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มาประกอบเข้าด้วยกัน สิ่งนี้จะทำให้มีพลังอำนาจในการอธิบายได้อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาพิธีกรรมการมัดมือรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลฝ่ายเจ้า พิธีตัดเกิด พิธีมัดมือและเลี้ยง “ผีละมาน” ในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย
2. วิเคราะห์โครงสร้าง บทบาทหน้าที่ และระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เกิดจากพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิต ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ อันประกอบด้วย พิธีมัดมือรับขวัญลูกชายคนแรก พิธีตัดเกิด พิธีมัดมือและเลี้ยง “ผีละมาน” ในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย

ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตพื้นที่

กลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ต.บ่อหลวง อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านบ่อหลวง บ่อสะแง บ่อแพน และบ้านนาพอน จำนวน 1,634 ครัวเรือน ประชากรรวม 4,521 คน สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาหลักหมู่บ้านละ 5 คน รวม 20 คน

2) ขอบเขตเนื้อหาและทฤษฎี

ศึกษาพิธีการมัดมือรับขวัญลูกชายคนแรก พิธีตัดเกิด พิธีมัดมือและเลี้ยง “ผีละมาน” เก็บข้อมูลเรื่องเล่าและพิธีกรรมตามระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา และวิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism)

3) วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 เก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทชุมชนจากเอกสาร และสำรวจสภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นฐาน

ทางเศรษฐกิจ ความเชื่อและศาสนา จำนวนประชากร และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องช่วงการเปลี่ยนผ่านของชีวิตและการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาในชุมชน แยกเป็นสัมภาษณ์ทั่วไป จำนวน 20 คน

3.2 สัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน

3.3 เก็บข้อมูลพิธีกรรมโดยการสังเกต สัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation)

3.4 จัดเวทีกลุ่ม (Focus groups) เพื่อระดมความเห็นและตรวจสอบรับรองข้อมูลวิจัยจากผู้บอกภาษาหลักจำนวน 20 คน และผู้เข้าร่วมทั่วไปตามสมัครใจ

3.5 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.6 เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

บททบทวนวรรณกรรม

เจียรชาย อักษรดิษฐ์ (2545) ศึกษาวิเคราะห์ถึงความเป็นมาของคติ อุดมการณ์ และความเชื่อเรื่องการพ้อนผีผดผีเม็ง ในหนังสือชื่อ “พิธีกรรมพ้อนผี: ภาพสะท้อนปรากฏการณ์ต่อรองอำนาจทางสังคม” ว่า พิธีกรรมพ้อนผีได้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างความเชื่อและความจริง ยึดโยงโลกแห่งวิญญาณกับโลกมนุษย์เอาไว้ ณ พื้นที่และช่วงเวลาเดียวกัน สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการยังชีพและการจัดสรรทรัพยากร เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ลูกหลาน และที่สำคัญก็คือ เป็นการก่อประสานส่วนประกอบต่าง ๆ ของระบบความคิด โลกทัศน์ หรืออุดมการณ์อำนาจ ให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างลงตัว การประกอบพิธีกรรมยังเป็นการช่วยลดความขัดแย้งอันนำไปสู่การต่อรองทางอำนาจที่เป็นปรากฏการณ์ในโลกของความเป็นจริงอีกด้วย

ปฐม หงส์สุวรรณ (2550) ศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อมูลทางคติชนวิทยา ประเภทตำนานปรัมปรา (Myth) รวมถึงนิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ และพิธีกรรมบางอย่าง ผ่านแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เพศ วาทกรรม ความเชื่อ และพิธีกรรม ในหนังสือรวมบทความทางคติชนวิทยาเรื่อง “กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม” โดยกล่าวว่าตำนาน เป็นระบบการสื่อสารแบบหนึ่งที่จะทำให้เราเข้าใจหรือมองเห็นมิติทางวัฒนธรรมของมนุษย์ รวมถึงอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ในแต่ละกลุ่มชนและสังคมได้ การศึกษาด้านนั้น จะชักนำไปสู่การศึกษาความหมายหรือนัยที่ซ่อนเร้นอยู่ในเรื่องเล่า ไม่ว่าจะป็นสัญลักษณ์ของตำนานหรือพิธีกรรม ความเชื่อ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตำนานนั้น ๆ โดยที่เราอาจศึกษาด้านานจากฐานแนวคิดแบบต่าง ๆ ทั้งการศึกษาเชิงวิวัฒนาการนิยม เจิงบทบาทหน้าที่นิยม เจิงโครงสร้างนิยม และเจิงสัญลักษณ์นิยม ซึ่งทั้งหมดจะนำไปสู่ความเข้าใจในบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตำนานของกลุ่มชนในแต่ละสังคมได้ชัดเจนและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

รังสรรค์ จันดี (2552) ได้กล่าวถึงรูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมใน “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” กับอุดมการณ์อำนาจและการนิยามเขตความสัมพันธ์ของชุมชนต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่บนฐานเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยกล่าวว่า พิธีกรรม เป็นการแสดงออกอย่างหนึ่ง เพื่อใช้ในการประกอบสร้าง “พื้นที่” (Domain) ในทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งพื้นที่ในระบบสังคมวัฒนธรรม จะถูกแบ่งออกเป็นพื้นที่ทางกายภาพ หรือพื้นที่ของโลกธรรมดา (Profane) กับพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในบริบทของพิธีกรรมทางศาสนา (Sacred) ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ถูกทำให้เป็นพื้นที่พิเศษทางสังคมที่ไม่ใช่พื้นที่ตาม

ธรรมชาติ ขณะเดียวกัน ในแง่ของปัจเจกบุคคล พิธีกรรมนั้นก็เกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องของอำนาจ ซึ่งแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คืออิสรระที่อยู่กับเทพเทวดาหรือผีบรรพบุรุษ กับอำนาจในทางสังคม คืออำนาจในการบังคับบัญชาหรือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลอื่นด้วยการข่มขู่และใช้บทลงโทษ

พิธีกรรม ถือเป็น “เทคโนโลยี” ทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ชุมชนนำมาปรับใช้ในเชิงอำนาจทางวัฒนธรรม โดยอาศัยมิติของพลังทางสังคมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น อำนาจของพลังจิต พลังความเชื่อ ความศรัทธา การแสดงออกในพิธีกรรมของชุมชน จึงเป็นทั้งอำนาจ และผลสะท้อนของการใช้อำนาจ ทั้งอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กับอำนาจในทางสังคม ซึ่งมักจะใช้สัญลักษณ์แทนรูปการจริง การทำความเข้าใจในเรื่องของอำนาจและการใช้ (Manipulation) หรือการสร้างอำนาจในพิธีกรรม จึงต้องผ่านการตีความ แปลความหมายจากระบบสัญลักษณ์ไปสู่ระบบโครงสร้างทางสังคมและกระบวนการเคลื่อนไหวที่เป็นจริงนั้น ๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมในชุมชน

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2555) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมประเภทตำนาน (Myth Literature) ในหนังสือ “วรรณกรรมท้องถิ่นเปรียบเทียบ” ว่า Myth เป็นรูปแบบของเรื่องเล่าประเภทหนึ่ง ที่แสดงถึงรูปแบบเบื้องต้นของสัญลักษณ์ทางศาสนา เป็นเรื่องราวเฉพาะที่เกี่ยวกับพระเจ้าหรืออำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเหตุการณ์ที่เกิดในสถานที่และเวลาที่มีเคยอยู่ในประสบการณ์ธรรมดาของมนุษย์ ซึ่งอาจแบ่งออกได้ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ ตามกลุ่มชาติพันธุ์ ตามโครงเรื่อง หรือตามเนื้อหาที่เป็นแบบดึกดำบรรพ์ หรือแบบประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีทั้งตำนานฝ่ายวัด กับตำนานฝ่ายเมือง โดยแสดงบทบาทที่สำคัญในการอธิบายความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มชน และแสดงถึงระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนต่าง ๆ ทั้งในทางที่ขัดแย้งกัน ประนีประนอมกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

Eberhardt Nancy (2006) ได้กล่าวถึงระเบียบวิธีคิดและจินตนาการของมนุษย์ ในเชิงทฤษฎีทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา ของชุมชนไทพูทอในพม่า ที่มีพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านช่วงชีวิตและตัวตนจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง ในหนังสือชื่อ “Imagining the Course of Life: Self-Transformation in a Shan Buddhist Community” เนื้อหาโดยรวมว่าด้วยตัวตน อัตลักษณ์ ความขัดแย้งและการใช้เทคโนโลยีทางสังคมของชุมชน ในการแก้ไขปัญหาวิกฤติหรือความคับข้องใจต่าง ๆ โดยศึกษาถึงคุณค่า ความหมาย และโครงสร้างทางสังคมที่สะท้อนจากพิธีกรรมในช่วงรอยต่อของชีวิตแต่ละช่วง ตั้งแต่ เกิด (เข้าสู่วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ จนวัยชรา) (แก่) เจ็บไข้ได้ป่วย และพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตาย

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่อาศัยระเบียบวิธีวิทยาและแนวคิดทางทฤษฎี 2 แนวคิด เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ แนวคิดทางคติชนวิทยา (Folklore) ที่ว่าด้วยบทบาทหน้าที่ ของวิลเลียม บาสคอม (William Bascom) และ อัลัน ดันเดส (Alan Dundes) ทฤษฎีสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ที่ว่าด้วยโครงสร้างและบทบาทหน้าที่นิยม (Structural and Functionalism) ของโคลด เลวี-สเตราส์ (Claude Leve-Strsauss) และ มาลินอฟสกี (Malinowski) ที่สรุปว่าสังคมมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของบุคคล และมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น

เป็นทางออกของความขัดแย้ง การสร้างความเป็นปึกแผ่น ความสมานฉันท์ทางเครือญาติทางสายเลือด หรือการถ่ายทอดทางความรู้ เป็นต้น

งานศึกษานี้ จึงเป็นการพยายามผสมผสานแนวคิดทางทฤษฎีในลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ ทั้งด้านคติชนวิทยาที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรม ตำนานและเรื่องเล่าของชาวบ้านบนหน้าประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ที่ไม่ค่อยได้รับการบันทึกอยู่ในเอกสาร หลักฐาน หรือตำราใด ๆ ของรัฐชาติ และการวิเคราะห์ด้วยทบทวนแนวคิดสังคมวิทยา-มานุษยวิทยากลุ่มหลังสมัยใหม่นิยม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า คนลัวะ ละเวือะ ละว้า เลอเวือะ เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnonym) หนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำต่าง ๆ กระจายตัวอยู่ในเขตภาคเหนือของไทย ทั้งเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย น่าน แพร่ พะเยา เชียงตุง ของพม่า รวมถึงกลุ่มที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่เขตภาคกลางอีกหลายแห่ง ในแง่ของภาษานักภาษาศาสตร์จัดให้กลุ่มคนลัวะอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร ตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austro Asiatic)

ลัวะบ้านบ่อหลวง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ จัดเป็นลัวะกลุ่มลุ่มน้ำแจ่ม และสอดคล้องกับคำให้การของชาวบ้านบ่อหลวงจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ชาวบ้านเล่าว่า คนลัวะที่นี่เรียกตัวเองว่า เลอเวือะ หรือ ละเวือะ เป็นหมู่บ้านที่มีความรู้และความชำนาญด้านการตีเหล็ก เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยเรียกว่า “ลัวะอังกา” เรียกผีบรรพบุรุษว่า “ลามัง หรือ “ละมาง” ส่วนบ้านที่มีอายุรุ่นเดียวกันในการอพยพมาจากทางเชียงใหม่ คือลัวะบ้านอมพาย มีความรู้ความชำนาญด้านการทอผ้า อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย เรียกว่า “ลัวะวาวู” เรียกผีบรรพบุรุษว่า “สะมัง”

โครงสร้างทางสังคมและการปกครองของคนลัวะในสมัยโบราณ คือโครงสร้างของสังคมชนชั้นระหว่างชนชั้นสูงสุดคือกษัตริย์ กับชนชั้นไพร่ หรือที่เรียกว่า “พาย” และยังมีร่องรอยโครงสร้างของสังคมแบบจารีตโบราณ พิจารณาได้จากลัทธิการบูชาผีบรรพบุรุษ ที่เป็นผีฝ่ายเจ้านาย หรือชนชั้นฝ่ายเจ้า ที่เรียกว่า “สะมัง” อันเป็นการสืบเชื้อสายของกษัตริย์คือขุนหลวงวิลังคะ สืบทอดกันต่อมา โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม หรือ 4 ชนชั้น ได้แก่ สะมัง (ขุน) ปุลา กุมวิท (ผู้ช่วยปุลา) และพาย (ไพร่) ในอดีตมีทาสอยู่ด้วย เรียกว่า “คยา” แปลว่า ทาส ซึ่งในบ่อหลวงมีตระกูลขุน ที่สำคัญ ได้แก่ ขุนสุนันตา หรือขุนตา ขุนตอง ขุนหลวงวิลังคะ ขุนแก้วนาโหลง และขุนอะลองปักวาง

พิธีกรรมกรรมมัตมีหรือรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลเจ้า เริ่มขึ้นในตอนเช้าตรู่ ชาวบ้านจะมาช่วยกันฆ่าและชำแหละเนื้อควายหนุ่ม โดยส่วนหนึ่งจะเป็นเนื้อดิบส่วนที่ดีที่สุด แบ่งใส่ใน “สะตวง” หรือ กระตง เพื่อสังเวกแก่ผีบรรพบุรุษ ที่เหลือจะต้มแกงเพื่อแบ่งปันกันกินสำหรับแขกผู้มาร่วมงาน จากนั้นจะเริ่มพิธีกรรมกรรมมัตมีหรือเรียกขวัญเด็ก โดยหมอผีจะทำพิธีเรียกขวัญและอัญเชิญผีบรรพบุรุษมารับอาหารอันเป็นของสังเวก กล่าวอวยพรให้เด็กมีความแข็งแรงปราศจากการรบกวนจากภูติผีวิญญาณร้ายต่าง ๆ ให้อยู่ดีมีสุข “ปล้นใหญ่ ปล้นสูง” มีพลังอำนาจและเติบโตมาเป็นผู้สืบสายสกุลของตระกูลฝ่ายเจ้าต่อไป เมื่อเสร็จก็จะทำการ “ยื่นโยง” เพื่อสังเวกแก่ผีต่อไป จึงเป็นอันเสร็จพิธี

ภายใต้ระบบอัตลักษณ์และการสืบทอดทางสายเลือดของตระกูลชนชั้นฝ่ายเจ้า การให้กำเนิดหรือการได้สมาชิกใหม่ในครอบครัวของคนลัวะ ถือเป็น การกลับมาเกิดใหม่ (Reborn) ของวิญญาณบรรพบุรุษประจำตระกูลที่ได้ตายไปในชาติภพก่อน การกลับมาเกิดใหม่ จึงเป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณและการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างอำนาจของคนกับคน และคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่ผสมผสานกันทั้งผีและอำนาจของบุญ หรือเวรกรรมที่ได้กระทำไว้ตามอิทธิพลของพุทธศาสนาที่เข้ามาในภายหลัง

คนในชุมชนจะรับรู้และรับรองว่าเด็กชายที่เกิดมาใหม่ คือผู้สืบสายสกุลต่อไปของตระกูลฝ่ายเจ้านายในอดีต ความกระตือรือร้น และความร่วมไม้ร่วมมือในการเข้าร่วมในพิธี และการแสดงความยินดีปรีดาโดยการมีส่วนร่วมในการผูกข้อมือ หรือการ “มัดมือ” เรียกขวัญเด็ก สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับสถานะทางสังคมของคนในตระกูลนั้น แม้ว่าปัจจุบันสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงของตระกูลจะดำรงอยู่อย่างไรก็ตาม แต่การสร้างพื้นที่ทางสังคมที่สืบเนื่องกันต่อมาโดยตลอด ได้สร้างสำนักแก่คนในตระกูลและสมาชิกในชุมชนให้ยอมรับถึงฐานะในอดีต การใช้ควายหนุ่ม ซึ่งมีราคาแพง ก็เป็นการบ่งบอกถึงอำนาจของตระกูลที่ดำรงอยู่ในชุมชน ไม่ง่ายนักหากคนทั่วไปจะปฏิบัติได้เช่นนั้นหากไม่มีสถานภาพเดิมมารองรับ

งานวิจัยยังพบอีกว่า ในชุมชนมีนิทานและเรื่องเล่าที่สะท้อนวิถีคิดในแง่ระบบภูมิปัญญาของชุมชนด้านประวัติศาสตร์ที่บอกเล่ากันต่อ ๆ มา สะท้อนผ่านตัวแทนของสัตว์ประเภทเจ้าปัญญาหรือเจ้าเล่ห์ ที่เกิดจากความเป็นจริงในชีวิต มีทั้งเสือ หมี วัว ควายและสัตว์อื่น ๆ สะท้อนความใฝ่ฝันถึงความอุดมสมบูรณ์ หรือคุณงามความดีและการละเว้นความชั่วในแง่ของศาสนา ก็เข้ามามีส่วนในนิทาน ตำนาน หรือเรื่องเล่าเหล่านั้นอยู่ไม่มากก็น้อย

สรุปผลการวิจัย

พัฒนาการของสังคมลัวะ ก็มีลักษณะไม่แตกต่างไปจากสังคมของชนเผ่าอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นพลวัต พัฒนาจากสังคมบุพกาลในยุคล่า เก็บ เด็ด ไปสู่ยุคเศรษฐกิจแบบยังชีพและกึ่งยังชีพ ภายใต้ระบบสังคมชนชั้น และเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีในปัจจุบัน ในเวทีการต่อสู้แย่งชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และพื้นที่ทางสังคมอยู่ตลอดมานั้น ได้ทิ้งร่องรอยของกระบวนการต่อสู้ระหว่างอำนาจของคนกับคน และคนกับผีหรืออำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อช่วงชิงคำอธิบายและการสร้างพื้นที่ทางจิตวิญญาณหรือพื้นที่ทางสังคม รวมไปถึงผลจากสงคราม การต่อสู้และการถูกเบียดขับจากเผ่าพันธุ์อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนไทยวน ที่สามารถผนวกดินแดนและรวบรวมกำลังพลได้อย่างเป็นระบบ แล้วสถาปนาอำนาจรัฐ จากรัฐอิสระสู่อาณาจักรล้านนาโบราณภายใต้อำนาจของระบอบกษัตริย์

ร่องรอยสังคมชนชั้นของคนลัวะภายใต้อำนาจปกครองของระบอบกษัตริย์ในนามของ “ขุนหลวง” ขุน และท้าว ลดหลั่นกันลงมา สะท้อนผ่านปรากฏการณ์ของพิธีกรรมทางสังคมที่ยังคงได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏการณ์ของจารีตประเพณี อันเป็นเพียงภาพการแสดงออกภายนอก แต่เนื้อหาภายในกลับบรรจุด้วยลักษณะการต่อรองทางอำนาจที่แอบแฝงซ่อนเร้นและพรางตัวได้อย่างแนบเนียน และเป็นระบบ ในลัทธิความเชื่อแบบผีสงเทวดา และการบูชา

บรรพบุรุษทางสายเลือดภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของเจ้าที่มีต่อไพร่ ได้ปลูกฝังวิถีคิดและแบบวิถีปฏิบัติทางสังคมผ่านประเพณีและพิธีกรรมการเลี้ยงผีต่าง ๆ ร่องรอยของพิธีกรรมที่ยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

บทสรุปของงานศึกษานี้ สรุปได้ว่าภายใต้ภาพการแสดงออกของพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวงนั้น สะท้อนระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม และระเบียบวิถีคิดจิตสำนึกเชิงวัฒนธรรม อย่างน้อย 3 ประการ ดังนี้

1. จากระบบการผลิตในสังคมกสิกรรมแบบโบราณ ที่ยังต้องอาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ และโชคชะตาฟ้าดิน การระดมแรงงานในพื้นที่ ภาพเหล่านี้ได้ค่อย ๆ เลือนหายไป ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นอีกมากนัก แต่โครงสร้างระบบการผลิตและความสัมพันธ์ในชุมชน ได้เข้าสู่ระบบการผลิตแบบใหม่ที่เริ่มเข้ามาทับซ้อน มีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น มีการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่เข้ามาช่วยในระบบการผลิต มีระบบตลาดแบบใหม่เข้ามาในชุมชน ชาวนามิได้ทำอย่างเดียว หรือไม่ได้ผลิตข้าวเป็นหลักอีกแล้ว แต่มีความเสี่ยงในการลงทุนในการบริหารจัดการไร่และนา จนกลายเป็นชาวนาผู้ประกอบการ (A rural entrepreneur society)² บนโครงสร้างการผลิตแบบใหม่เหล่านี้ ได้กำหนดให้ระบบความคิดจิตสำนึกและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน เปลี่ยนแปลงไปอยู่ไม่น้อย ผู้ประกอบการชาวนารุ่นใหม่ ๆ ได้เข้าสู่ระบบการผลิตและการตลาดแบบใหม่ มีการติดต่อสื่อสารด้วยระบบสื่อสารสมัยใหม่ มีการสะสมทุน มีการสร้างสายสัมพันธ์กับระบบตลาดและคนภายนอกชุมชนที่กว้างขวางมากขึ้น จนชุมชนได้พัฒนาเป็นแบบชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีการเคลื่อนย้ายทุนและแรงงานเข้าสู่ระบบเมืองและทุนใหญ่เพิ่มมากขึ้น คนลัวะส่วนหนึ่งได้ยกระดับฐานะตัวเองเป็นผู้ประกอบการ ขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงได้กลายมาเป็นแรงงานรับจ้าง บนพื้นฐานความสัมพันธ์แบบที่ผสมผสานกันระหว่างชุมชนเครือญาติแบบดั้งเดิมกับความสัมพันธ์ในระบบพ่อค้ากับลูกสวนหรือแรงงานรับจ้าง³

2. พิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของสังคมลัวะบ่อหลวง สะท้อนให้เห็นถึงรูปการจิตสำนึกของระบบสังคมกสิกรรมแบบโบราณ ที่ยังคงตกค้างและดำรงอยู่ สะท้อนผ่านพิธีกรรมทางสังคม เช่น การมัดมือเรียกขวัญ พิธีกรรมการตัดเกิดจากโลกเก่าสู่โลกใหม่ การมัดมือลูกชายคนแรกของตระกูลสายเจ้า การเลี้ยงผีเพื่อเกิดแม่เกิด (ผีละม้าง) การปีดเคราะห์ การเลี้ยงผีบ้านผีเมืองเหล่านี้คือปรากฏการณ์ของกระบวนการผลิตซ้ำและต่อสู้อันระหว่างคนกับคน และคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เป็นการต่อสู้ช่วงชิงเชิงอำนาจ และการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดหรือพื้นที่ทางสังคม ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเจ้ากับไพร่ที่ยังคงตกค้างหลงเหลืออยู่ในระบบจิตสำนึกและอุดมการณ์แบบเก่าเหล่านั้น แสดงออกผ่านทางพิธีกรรม วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องเซ่นไหว้ผีต่าง ๆ รวมถึงมูลค่าของอาหารที่เกิดจากการใช้สัตว์ในการสังเวยพิธีกรรมเหล่านี้

² อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2560. (บทคัดย่อ), โครงการ ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์, ทุนวิจัย สกว. ประจำปีงบประมาณ 2560

³ โปรดดูรายละเอียดใน Jirawat Rugchat.2018, Transformation to “Entrepreneur” of Lua Highlanders: A case study of Lua Ban Na Fon in Hot District, Chiang Mai Province, A Thesis submitted of Chiang Mai University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy in Sociology and Anthropology, Graduate School, Chiang Mai University.

พิธีกรรม คือผลสะท้อนสองด้านของระบบสัญลักษณ์ (Signifier) ทางอำนาจ สะท้อนให้เห็นถึงสองด้านในองค์เอกภาพของความขัดแย้ง ที่ด้านหนึ่งแสดงถึงการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่กันระหว่างชนชั้นผู้ปกครอง กับชนชั้นผู้ถูกปกครอง ขณะที่อีกด้านหนึ่งคือการสร้างความสมานฉันท์ภายใต้ระบบโครงสร้างการผลิตที่กำลังจะเคลื่อนตัวจากสังคมลัทธิกรรมแบบโบราณไปสู่สังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่

3. ในมุมมองทางคติขงวิทยา พิธีกรรม คือทางออกของการต่อรองทางอำนาจ จากที่ต้องเผชิญหน้ากันโดยตรง ระหว่างอำนาจของคนกับคน และอำนาจของคนกับเหนือธรรมชาติ มาเป็นการสื่อสารกับอำนาจนอกระบบที่แฝงเร้น หรืออำนาจนามธรรมเหนือธรรมชาติที่ไร้รูปธรรม เป็นการสื่อสารจากฝ่ายเดียวที่ผู้รับสารไม่มีสิทธิ์โต้ตอบใด ๆ การแปรความ การตีความ การใช้ภาษา การนำเสนอด้วยรูปแบบของวัตถุสิ่งของเครื่อง “บรรณาการ” ต่าง ๆ ล้วนเป็นรูปธรรมจากการกระทำของฝ่ายมนุษย์ฝ่ายเดียว ผ่านสักขีพยานโดยเพื่อนบ้านในชุมชน ขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่กำกวมหรือถูกกลบเกลื่อนเลือนราง ไม่ชัดเจน ระหว่างการเฉลิมฉลอง กับการต่อสู้ช่วงชิงกับอำนาจของคนอีกฝ่ายหนึ่ง และอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น

กระบวนการทำให้เกิดความคลุมเครือของพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นบทบาทหน้าที่และเป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งของพิธีกรรม เพื่อที่จะลบเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างการต่อสู้กับการเฉลิมฉลองให้หมดไป เหลือเพียงอะไรก็ได้ที่จะเป็นสื่อกลางถึงขวัญและกำลังใจของปัจเจกบุคคล และขวัญร่วมกันของคนในชุมชน เหล่านี้คือใจกลางหลักของโครงสร้างความสัมพันธ์ในสังคมของคนที่ยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน

กล่าวอีกนัยหนึ่ง การกินเลี้ยงกันทั้งหมู่บ้านหลังพิธีกรรม แท้จริงแล้วเป็นกระบวนการผลิตซ้ำความหมาย หรือกล่าวอีกแง่หนึ่งได้ว่า เป็นการปลุกปลอบขวัญซึ่งกันและกัน ว่าเภทภัยใด ๆ ปัญหาอุปสรรคใด ๆ ที่เกิดขึ้น จะไม่สามารถกดทำลายขวัญของคนไปได้ ปลั่งแห่งความร่วมมือร่วมใจมือและการได้ดื่มกินอาหารด้วยกัน จะช่วยส่งเสริมบำรุงขวัญร่วมกัน เกิดเป็นพลังรวมหมู่ของชุมชน

ในแง่ของปัจเจกบุคคล พิธีกรรมได้ทำหน้าที่ในการเชื่อมร้อยระหว่างความเป็นจริงในชีวิตกับอุดมการณ์ภายใต้ระบบจักรวาลวิทยาของความเป็นชาติภพ และความผูกพันกันแบบข้ามภพบนรอยต่อระหว่างบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปสู่ภพอื่นแล้ว กับชีวิตใหม่ที่กำลังถือกำเนิดขึ้นมา ชวรอยต่อระหว่างชีวิตที่ต้องเผชิญกับอาการเจ็บไข้ได้ป่วยทั้งหลาย คำอธิบายที่ดีที่สุดก็คือคำอธิบายในเชิงนามธรรม ที่ซ่อนแฝงไว้ด้วยการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างคนกับอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจของ “ผี” ต่าง ๆ

“ผี” ในระดับปัจเจกบุคคล มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับ “ขวัญ” อยู่มาก ผีกับขวัญ จึงเป็นความขัดแย้งในด้านตรงข้ามสองด้านขององค์เอกภาพอันเดียวกัน คือ “ชีวิต” โดยเฉพาะในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนผ่าน ทั้งการเกิด การแก่ การเจ็บไข้ได้ป่วย และสุดท้ายคือการตายไปสู่ภพภูมิใหม่

พิธีกรรม จะทำหน้าที่เชื่อมประสาน หรือลบเส้นแบ่งที่ชัดเจนเหล่านั้นให้เลือนหายไป พิธีกรรมเกือบจะทำหน้าที่ให้ชีวิตและความเป็นความตายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยซ้ำไป ในองค์เอกภาพของชีวิต มีความขัดแย้งสองด้านที่ดำรงอยู่เสมอ ในแง่ของประเด็นทางสังคมวิทยา

มานุษยวิทยา จะมองในแง่ของการต่อสู้เชิงอำนาจ เพื่อช่วงชิงคำอธิบาย ช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด และพื้นที่ทางสังคม ขณะที่มุมมองทางด้านคติชนวิทยา มีแนวโน้มที่จะกลับมองพิธีกรรมในเชิงบวกเสมอ โดยมองในแง่ของบทบาทหน้าที่ว่า พิธีกรรมจะเป็นทางออกของความขัดแย้ง เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ความสมานฉันท์ทั้งระหว่างคนกับคน และคนกับผี (อำนาจเหนือธรรมชาติข้ามภพ) พิธีกรรมยังช่วยลดเส้นแบ่งระหว่างความจริงที่ปรากฏ กับจินตนาการหรือความใฝ่ฝันอันดีงามที่จะรักษาชีวิตในรอยต่อต่าง ๆ นั้น ให้ผ่านไปอย่างรวดเร็วและดั่งงามอยู่เสมอ

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบของงานวิจัย ที่ได้พบว่าการแสดงออกของพิธีกรรมการเปลี่ยนผ่านระหว่างช่วงชีวิตของชาติพันธุ์ลัวะบ่อหลวงนั้น สะท้อนระบบโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและการต่อสู้เพื่อช่วงชิงเชิงอำนาจทางพื้นที่ทั้งที่เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ และพื้นที่ทางสังคม ดังนี้

1. จากข้อค้นพบของงานวิจัยด้านโครงสร้างทางสังคม ในระบบการผลิตแบบสังคมกสิกรรมโบราณที่ได้เข้าสู่สังคมขวานาผู้ประกอบการนั้น สอดคล้องกับงานของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ และ Jirawat Rugchat ที่วิเคราะห์ว่าสังคมขวานาปัจจุบัน ได้เปลี่ยนสถานะของขวานามาเป็นผู้ประกอบการขวานา เนื่องจากมีความเสี่ยงจากการลงทุนในเชิงธุรกิจ ที่ไม่ใช่การผลิตเพื่อการยังชีพแบบเก่าอีกต่อไป โครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ที่หลากหลายมากขึ้น จากระบบเครือญาติทางสายเลือด เข้าสู่ระบบการผลิตที่ต้องอาศัยแรงงานจากธรรมชาติทั้งแรงงานคนและสัตว์ จนกระทั่งปัจจุบันได้เข้าสู่สังคมเทคโนโลยีที่ใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงานคนมากขึ้น และเปลี่ยนความสัมพันธ์จากขวานาด้วยกัน ไปสู่ความสัมพันธ์เชิงตลาด ได้แก่ พ่อค้าท้องถิ่น พ่อค้าตลาดกลางในเมืองใหญ่ ไปจนถึงพ่อค้าจากตลาดกลางระดับประเทศ

2. ข้อค้นพบในประเด็นของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ยังคงได้รับการผลิตซ้ำทั้งทางด้านรูปแบบและเนื้อหายุ่่นั้น ได้สะท้อนระบบคิดและทัศนะต่อโลกและจักรวาล หรือที่เรียกว่าระบบ “จักรวาลทัศน์” ของคนลัวะ ที่ยังคงนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็สะท้อนสำนึกการต่อรองและการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางจิตวิญญาณและพื้นที่ทางสังคม ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาอย่าง อานันท์ กาญจนพันธุ์⁴ และ Eberhardt Nancy⁵ ที่ได้สรุปว่าพิธีกรรมการเรียกขวัญของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งนั้น ย่อมสะท้อนถึงลักษณะการต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่และการสร้างอำนาจต่อรองทั้งกับคนและกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทของชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติแบบเก่า

3. ข้อค้นพบในด้านการต่อสู้ทางชนชั้นที่แอบแฝงและซ่อนเร้นอยู่ภายใต้รูปการของพิธีกรรมแบบเก่า ระหว่างแม่เหล็กบ้ายาของชนชั้นกษัตริย์ที่ยังคงสืบสายสกุลมาจนถึงปัจจุบัน คือพิธีเลี้ยง

⁴ อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). คิดอย่างมีเซล ฟุโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา. เชียงใหม่ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

⁵ Eberhardt, Nancy. (2007). Imagining the Course of Life: Self-Transformation in a Shan Buddhist. Thailand: Silkworm Books

ผี “สะมัง” และมัดมือรับขวัญลูกชายคนแรกของตระกูลฝ่ายเจ้านั้น ก็สอดคล้องกับงานศึกษาของ ชลธิรา สัตยวัฒน์ ที่ศึกษาสังคมของคนลัวะเมืองน่าน และสอดคล้องกับงานศึกษาของพิพัฒน์ กระแจะจันทร์ ที่ศึกษาโครงสร้างทางสังคมและการปกครองของคนลัวะในสมัยโบราณ คือโครงสร้างของสังคมชนชั้นระหว่างชนชั้นสูงสุดคือกษัตริย์ กับชนชั้นไพร่ หรือที่เรียกว่า “พาย” และยังมีร่องรอยโครงสร้างของสังคมแบบจารีตโบราณ พิจารณาได้จากลัทธิการบูชาผีบรรพบุรุษ ที่เป็นผีฝ่ายเจ้านาย หรือชนชั้นฝ่ายเจ้า ที่เรียกว่า “สะมัง” อันเป็นการสืบเชื้อสายของกษัตริย์คือขุนหลวงวิลังคะ สืบทอดกันต่อมา โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม หรือ 4 ชนชั้น ได้แก่ สะมัง (ขุน) ปล่า กุมวิท (ผู้ช่วยปล่า) และพาย (ไพร่) ในอดีตมีทาสอยู่ด้วย เรียกว่า “คยา” แปลว่า ทาส ซึ่งจิตสำนึกและระบบชนชั้นดังกล่าว ยังปรากฏอยู่ในสังคมของคนลัวะบ่อหลวงปัจจุบัน แต่แอบแฝงซ่อนเร้น หรือปกปิดกดทับ อยู่ในรูปของพิธีกรรมการมัดมือลูกชายคนแรกของฝ่ายชาย (เมียน้อย) ของกลุ่มคนลัวะบ่อหลวงที่ยังคงถือปฏิบัติสืบมาจนปัจจุบัน

4. ข้อค้นพบด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่เชิงคติชนวิทยา ที่ได้ค้นพบว่าพิธีกรรมของคนลัวะบ่อหลวงนั้น ได้ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงหรือเป็นแกนยึดโยงระบบความสัมพันธ์ในชุมชนไว้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นทางออกของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นที่แฝงลึกอยู่ภายใต้จิตสำนึกภายในที่แปรเปลี่ยนจากการต่อสู้ช่วงชิงโดยตรงด้วยกำลัง ก็กลายมาเป็นเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน และพิธีกรรมที่ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายต่าง ๆ เช่น ข้าวปลาอาหารแทนความสมบูรณ์ หมู ไก่และควายที่ใช้สังเวยในพิธีกรรมแทนความมั่งคั่งใหญ่โตของตระกูล และความสามารถในการดูแลผู้คนในชุมชนอย่างเพียงพอด้านอาหารการกิน ไฟ ในพิธีกรรมการปิดเคราะห์แก่ผู้ป่วย แทนความรื้อนแรง เหล่านี้เป็นต้น ก็สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีของนักคติชนวิทยาทั้งหลายที่พบว่า บทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยาของพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น ช่วยในด้านการเยียวยาหรือเป็นทางออกของความขัดแย้ง เป็นการรักษาพื้นฐานของสังคมไว้ เป็นการให้การศึกษาค้นคว้าหลัง และสุดท้ายบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมคือ การยืนยันถึงอำนาจและตัวตนของกลุ่มคนที่ได้สร้างความมั่นคงให้กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์กายภาพ พื้นที่ทางจิตวิญญาณ และพื้นที่ทางสังคมของตนเอง

5. ข้อค้นพบเกี่ยวกับการใช้สัญลักษณ์ ในการวิเคราะห์ตัวบทของพิธีกรรม (Textual Analysis) ของพิธีกรรมการมัดมือลูกชายคนแรกของคนลัวะตระกูลฝ่ายเจ้า การปิดเคราะห์แก่ผู้ป่วย การตัดเกิด การเรียกขวัญ โดยการใช้ควายในการเซ่นสังเวย การแจกจ่ายกินเลี้ยงแก่คนทั้งชุมชน เหล่านี้คือระบบสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายแทนความหมายที่แฝงเร้นซ่อนอยู่ในตัวพิธีกรรมอย่างลงตัวยิ่ง สอดคล้องกับงานทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร⁶ ได้อ้างถึงนักคิดกลุ่มโครงสร้างนิยม และหลังสมัยใหม่นิยม ว่าเป็นผลต่อเนื่องจากตัววัตถุไปสู่ระบบสัญลักษณ์ที่แอบแฝงไว้ด้วยความหมายทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ประกอบพิธีกรรม โดยจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม แต่พิธีกรรมได้ทำหน้าที่ซ่อนเร้นและกดทับความหมายที่แท้จริงเอาไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งในทางทฤษฎีได้ว่า พิธีกรรมได้ทำหน้าที่เปลี่ยนความหมายในการสื่อสารของผู้ประกอบพิธีกรรมจากความหมายโดยตรงไปสู่ความหมายโดยอรรถ วัชธรรมของพิธีกรรมจึงเป็นเพียงมายาคติ

⁶ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). สัญญาวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพฯ. วิชาษา

อันเป็นภาพสะท้อนหรือการซับซ้อนของความจริงถูกทำให้เลื่อนรางไปในที่สุดได้อย่างแนบเนียน และลงตัวยิ่ง

รายการอ้างอิง

- กฤษณา เจริญวงศ์. (2531). การสำรวจชุมชนลัวะใน 5 อำเภอ: อำเภอเมือง ทางตง สันปาดตอง จอมทอง และฮอต ใน เอกสารสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ลัวะในล้านนา. เชียงใหม่: คณะ วิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา.
- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. (2527). **ลายคราม**. เพื่อเฉลิมฉลองอายุครบ 6 รอบนายไกรศรี นิมมานเหมินท์ โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. (2551). **บทบาทและ พิธีกรรมของการทำนายที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ (ปลั่ง) ในหมู่บ้าน ห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย**. เชียงราย : ขอบพิมพ์
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2555). **ปริศนาวงศาคณาญาติ “ลัวะ”**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ มนุษยวิทยาสิรินทร
- ชลธิรา สัตยาควัฒนา. (2530). **ลัวะเมืองน่าน**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2555). **ลัญจวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษา รัฐศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิภาษา
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และ สรัสวดี อ๋องสกุล (บรรณาธิการ). (2561.). **สังคมพหุวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์
- เจียรชาย อักษรดิษฐ์. (2552). **พิธีกรรมฟ้อนผี : ภาพสะท้อนปรากฏการณ์ต่อรองอำนาจทาง สังคม**. เชียงใหม่: ธารปัญญา
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2550). **กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____. (2556). **นานมาแล้วมีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประคอง นิมมานเหมินท์, ยรรอง จิระนคร,ศิริพร ณ ถลาง, สุกัญญา สุจฉายา. (2560). **คติชนคน ไทยในวัฒนธรรมข้าว**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิพัฒน์ กระแจะจันทร์.(2561). “ลัวะ” ในหน้าประวัติศาสตร์โบราณคดีล้านนา”. ใน ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล และสรัสวดี อ๋องสกุล (บรรณาธิการ). **สังคมพหุวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์
- ภัททิยา ยิมเรวัต. (2544). **สิบสองจุไทย**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาค เหนือ**. กรุงเทพฯ : สยามเพรส แมเนจเม้นท์
- รังสรรค์ จันต๊ะ. (2552). **บ้าน โหล่ง และเมือง: เขตความสัมพันธ์บนฐานเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ชุมชนในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูนตอนบน**. เชียงใหม่: ธารปัญญา

- ศิริพร ณ ถลาง. (2548). **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมัคร บุราวาส (2525). **ปัญญาวิวัฒน์ ภาค 1 กำเนิดและวิวัฒนาการแห่งปัญญาของมนุษยชาติในอดีต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2560). **โครงการ ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว** (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). **คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัตตบุคคถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- Bascom, W. (1984). **The Forms of Folklore: Prose Narratives**. In Alan Dundes (ed.). *Sacred Narrative: Readings in the Theory of Myth*. London: University of California Press.
- Durkheim, C. (1915). **The Elementary Forms of the Tirligious Life**. New York: Free Press
- Dundes, A. (1980). **“Texture, Text, Context” : Interpreting Folklore**. Bloomington: Indiana University Press. pp. 20 – 32
- Eberhardt, N. (2007). **Imagining the Course of Life: Self-Transformation in a Shan Buddhist Community**. Thailand: Silkworm Books
- Le’vi – Strauss, C. (1963). **“The Structural Study of Myth” , Structural Anthropology**. New York: Basic Books.
- Rugchat J. (2018). **Transformation to “Entrepreneur” of Lua Highlanders: A case study of Lua Ban Na Fon in Hot District, Chiang Mai Province**. (Doctoral dissertation). Chiang Mai: Chiang Mai University